

Barbu Ștefănescu Delavrancea

Schițe și povestiri

Ilustrații: Șerban Andreescu

Cuprins

Palatul de cleștar	7
Neghiniță	20
Fata moșului	38
Bunicul	60
Bunica	66
Odinioară	72
Barbu Ștefănescu Delavrancea.....	79

Palatul de cleștar

C am pe la începutul vremilor, până unde praștia minții nu azvârle, se povestește, așa, ca din scorneală, că omul era croit din alte foarfeci și cioplit din altă bardă.

Tot cum mâini și cupicioare era și pe atunci, tot cu ochi și cu urechi, tot cu nasul deasupra gurii și cu călcâiele la spate, dar de învârtea copacul smuls din rădăcină și mi-ți izbea la mir leii pustiilor, dihăniile cădeau tumba, cu labele în sus, marghiolindu-se¹ a moarte.

Apele curgeau la vale și munții se ridicau în sus. Nu se pomeneau flori pe cer și stele pe pământ – ca pe la pârdałnicii noștri de stihari –, dar multe nu erau așa după cum sunt.

Împărații de mureau în luptă de buzdugan, bine, iar de nu, li se uitau de zile. Numai dacă barba

¹ A se marghioli = a se preface.

le mătura țărâna la nouă coți în urmă, chemau pe unul din feciori, pe cel mai viteaz și mai cu minte, și-i dăruiau năframa, inelul, paloșul, stema și gonaciul, ca să poată împărăți și război în locul lor.

Apărarea și dreptatea atârnav de tăișul paloșului. Cu mintea cântăreau și hotărau, iar cu paloșul împărțeau. Și spun unii că pe atunci mergea mai bine cu minte dreaptă și fără de legi decât, ca în zilele noastre, cu legi drepte și cu minte strâmbă.

Pe-așa vremuri se zice că ar fi văcuit² împăratul cu stema ruptă din soare, în cel mai frumos palat de cleștar și peste cel mai înțelept și mai viteaz norod.

Nu era crai pe care împăratul cu stema ruptă din soare să nu-l fi domolit, că nicio oaste dușmană nu putea să-i stea împotrivă. La vreme de adânci bătrâneți, sta înzăuat³ în fruntea ostașilor, călare pe un bidiviu ce arunca pe nări trâmbe de fum și limbi de foc. Și toți ai săi prindeau la inimă și biruiau, căci așa li se părea lor cum era el de bătrân și înzilizit⁴, tocmai ca o lance ruginită, care de-a pururea răpusese pe oricine izbise.

Dar cât era de mare și de vestit, că se dusesse vestea până unde pământul e drob și piftie, de-a surda îi fură toate.

Într-o sfântă de vineri, cam pe la chindii, numai ce i se păru că stema din cununa împărătească se umflă și crește, crește, ba cât oul de găscă, ba cât

² A văcui (vecui) = a trăi.

³ Înzăuat = îmbrăcat în zale.

⁴ Înzilizit = fără vlagă, obosit.

un boșar⁵, și-i îndoi grumajii, și-l plecă la pământ. Înfricoșat, împăratul se luptă ce se luptă cu namila de diamant, iar la urma urmei căzu cu fața în jos, podidindu-l un plâns de foc.

Nu trecu cât ai scăpăra din amnar, și se apropiară de împărat, cu mângâieri și dezmierdări, odrasla lui de trei fete, ca trei zâne, surori și nepoate, care mai de care mai chipeșe și mai drăgălașe. Apoi veniră mai-marii tronului și slugile ohavnice⁶. Toți cu toți ieșiră ca dintr-o lacră⁷, să cadă cu mătânii, doară or curma focul împăratului.

Cel mai de frunte dintre sfătuitori aduse vorba cam așa:

– Luminate împărate, care paloș ca al Măriei Tale n-a mai fost atâtea veacuri întunecat și frânt la războaie? Care împărăție a rămas, atâta amar de vreme, neștirbită și cinstită pe fața pământului? Care răsură e mai învoltă și mai rumenă ca domnița, fata cea întâi născută a Măriei Tale? Care mură să fie mai neagră ca ochii celei mijlocii? Care rază mai luminoasă ca domnița cea mai mică? Apoi, luminate împărate, după atâtea noroace și bunătăți, ce-i fi având ca să te mai tânguiești?

Împăratul, de ochii neamurilor ș-a norodului, curmându-și plânsul, mulțumi tuturor și, furișând sfios ochii în sus, văzu că stema nu e nici mai mare, nici mai mică de cum trebuia să fie.

⁵ Boșar = pepene cu coaja verde și miezul galben.

⁶ Slugi ohavnice = slugi legate pe viață de moșie.

⁷ Lacră (var. pentru raclă) = sicriu.

Se potoli și făcu semn ca toți să plece, își sărută părintește copilele și opri lângă dânsul pe sora lui cea mai mare, care era și cea mai înțeleaptă, și-i zise încet, că zidurile de-ar fi auzit, nu l-ar fi auzit:

– Surioară, surioară, lipește urechea ta de inima mea, și ce-oî auzi auzit să rămâie... Pe mine m-a ajuns grea bătrânețe, că uneori stema din frunte crește, crește, se-ntunecă, și de ce se întunecă, e mai grea, până ce mă culcă la pământ. Vezi tu, pare-mi-se că în această arătare e căderea mea ș-a neamului meu din scaunul domniei, că din cele trei împărătese ce mi-au slujit de soții n-am avut parte de parte bărbătească. Că făceau câte-o fată ș-a doua oară, cum făceau băiat, mureau și cuconul, și muma cuconului. Cea din urmă mi-a zis: „Măria Ta, împărăția ce stăpânești a fost zidită de un bărbat, și ori cade, ori se însutește de o femeie, iar de cucon de parte voinicească n-ai să ai parte“.

– Ei, Doamne, și d-ta, îi răspunse soră-sa, mângâindu-l ca p-un copil speriat, eu văz că stema e cum era, și tot la locul ei. Cât despre vorba muierescă, cea de pe urmă, ca și cea dintâi, tot fără noimă și fără de înțeles rămâne.

– Tatăl meu, urmă împăratul, mi-a zis: „Fătul meu, în cal îți las goana voinicului, în inima ta vitejia, în paloș biruința, iar la temelia «palatului de cleștar», odihna norodului tău. Acolo zac, la umbră, ferecate, patimile mari și mici, cari fac pe om fericit și nefericit. Ia seama, fătul meu, că de le-i slobozi, ai să-ți vezi supușii pe unii în desfătări, iar pe alții în ahtieri⁸. Ține

⁸ Ahtiere = lăcomie.

aste patru chei, și să nu cobori în cele patru încuieri de sub talpa palatului decât atunci când ți-o pieri o rază din frunte și mărirea ți-o îndoi grumajii“.

Împăratul scoase din sân patru chei, una de aramă, alta de argint, una de aur și alta de diamant, și le dete sori-sei și-i porunci să se ducă într-ascuns să dăschiză și să se coboare sub talpa de la răsărit a palatului și să cerceteze cuvântul înțelepciunii asupra stemei împărătești, care uneori crește, se împătrește și se întunecă, și de ce se întunecă, e mai grea, până ce-l doboară la pământ.

Noaptea, târziu, sora împăratului își făcu o cruce, își făcu două, își făcu trei și, cum învârti cheia de aramă în broasca beciului de la răsărit, o vijelie îi amuți auzul, apoi locul pe care sta i se afundă până la glezne, până la brâu, până la gât, iar de-i trecu dincolo de creștet, o văpaie, ce lumina fără să arză, îi învălui obraji.

La o cutremurare strașnică, două porți, ținând în còpilele⁹ groase, se deschiseră, la dreapta și la stânga, și sora împăratului se pomeni într-o cameră cu totul și cu totul de aramă. Și când trecu prin alte două încăperi, una de argint și alta de aur, sora împăratului văzu minunea minunilor: stoluri de păsări care cântau ca din tilinci de argint și zburau în toate părțile, și unele i se puseră pe umeri și-și răsfirară aripile luminoase, zornăindu-le ca pe niște bănuți de aur vânturați din mână în mână.

⁹ Còpil = cui de lemn sau de metal care se înfige în ochiul țâțânii, la stâlpul ușii sau al porții.

Când dăscuie broasca de diamant, sora împăratului împlietri de spaimă... În prag se zvârcolea o namilă de balaur și-și despica fălcile cât să înghită un călăreț cu cal cu tot.

Limbile lui, ca niște săgeți pârjolite, le azvârlea din beregată și le înfigea pe nările nasului, scuipând clăbuc, care se încheaga și se rostogolea bășici albe de mărgăritar. Solzăria lui era ca un curcubeu de-a lungul spinării.

– Ah! muiere cu suflet de bărbat, zise balaurul, ține-ți îngerii, și ce-i vedea să nu te sperii că cine ține cheile tainelor e și mai mare și mai tare ca mine!

N-apucă să-și vie în fire sora împăratului, că strălucirea camerei de diamant îi luă ochii cu sclipirile de toate fețele.

Când se trezi, se feri în lături. Lângă ușe, trei femei, în cătușe și priponite la zid de trei belciuge groase. Cea dintâi ar fi fost frumoasă de n-ar fi zâmbit și n-ar fi mișcat gura neconținut, clevetind fără noimă. A doua bolboșea¹⁰ ochii săi verzurii, scăpărând scânteii de mânie. A treia, groasă ca o butie, rumenă și voinică, și tot semăna, ca o soră bună, cu celelalte două costelive și pițigăiate.

– Domniță, ce mai e pe lumea de pe tărâmul vostru? Nicio ceartă? Nicio ocară?

– Domniță, te-aș face praf și fărâme dacă nu m-aș teme că n-aș mai avea pe cine urî!

– Domniță, de când v-am părăsit, nu mai e pui de om fericit!

¹⁰ A bolboși = a holba ochii.

LIBRIS

We know
books

Așa ziseră pe rând cele trei surori: Zavistia, Pizma și Prostia. Sora împăratului se simți, o clipă, rea, cum nu mai fusese, cu o mâncărime în vârful limbii și proastă ca un buștean.

Se strecură pe lângă toate tainele încătușate în cruci, până în dreptul altor trei, cu părul din frunte zbârlit, cu coamele despletite, care zbierau de se zguduia din temelie peștera de diamant, mușcând din carnea lor de le țâșneau sângele.

Lângă ele sta una neclintită, senină, pe gânduri, cu privirea dulce și fără pic de amăgire.

Numai ea, dintre toate, era slobodă. Și, din privire, socotea, osândește și ierta. Alta nu putea fi decât Înțelepciunea.

De-a dreptul la ea se duse sora împăratului și-i dădu în genunchi, îi sărută mâna dreaptă, o puse la frunte, apoi îi zise:

– Tu, care ești mai frumoasă ca revărsatul zorilor, mai dulce ca laptele îndoit cu miere din faguri, mai blândă ca mielul de trei zile și, după Atotțiitorul, cea mai adâncă la înțeles, tu știi de ce și cine m-a trimis pe acest tărâm. Povățuiește-mă, Îndurătoarele, ca să pot mângâia zilele tulburate ale împăratului cu stema ruptă din soare.

– Spune viteazului bătrân că, trecând pe lângă toate patimile, la hotarul nebuniei, ai dat de Înțelepciune. Și spune-i că l-a ajuns zilele, că dacă stema îl apasă așa de greu, nici nu se mărește, nici se micșorează, ci-l apasă, așa cum atârnă și el de greu pe perina de pe scaunul împărăției. Și spune-i